

КЗ « Нікольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 імені
Якименка Антона Дмитровича» Нікольської районної ради

Донецької області опорна школа

дитячий журнал

«Лялька-мотанка-обері г українського народу»

Секція «Творчість і мистецтво»

*Мазурик Л., Сидоренко К.,
Неустроєва С., Ксеніта С.,
Шамоніна Є., Афендікова К.
(учні 4-х класів КЗ «Нікольська
загальноосвітня школа
I – III ступенів № 1 ім. А.Д.Якименка
Нікольської районної ради
Донецької області»
опорна школа)*

ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ

***«Лялька-мотанка-оберіг
українського народу»***

Вчителі:

Уварова Світлана Євгенівна

Ярошевич Світлана Юріївна

Доброго Вам дня, любі друзі!

У бурхливому плині часу нові події затіняють минуле, багато чого забувається, вивітрюється з пам'яті людей. Люди повинні пам'ятати ті речі, з яких почалося їхнє життя – маленьку іграшку-порадницю дитячих років. Яскравим прикладом іграшки є лялька-мотанка з її сакральним значенням. Сучасні ляльки «Барбі» затінили українську народну іграшку. На нашу думку, це дослідження є актуальним, тому що воно змушує замислитись над історією української культури, неперевершеною історією нашого народу, показати значення мистецтва як основної цінності української ментальності, донести духовно сильний образ українців у виготовленні своєрідних ляльок.

ЗМІСТ

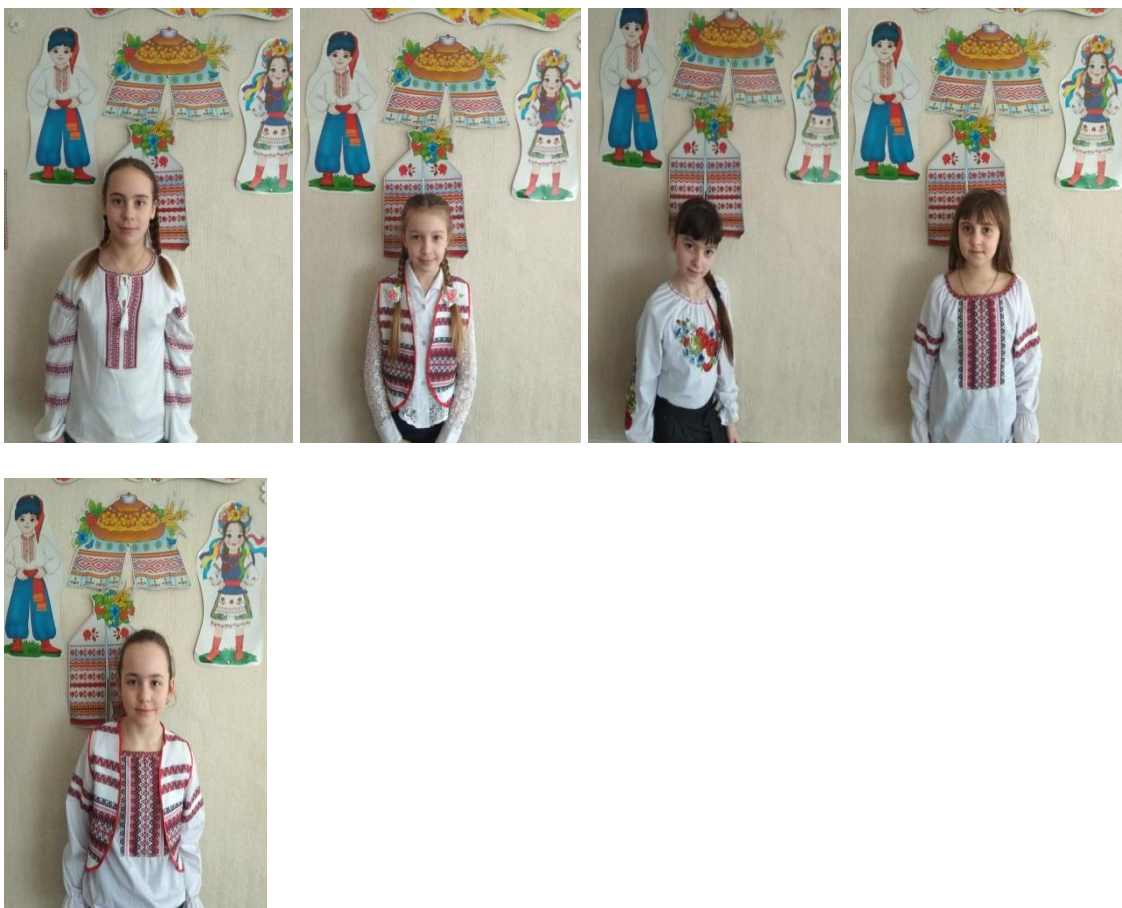
Вступ	5 -6
Розділ 1.	
Історія виникнення ляльки – мотанки	
1.1. Історія ляльки-мотанки.	7-10
2.1. Секрети чарівництва кукли-мотанки.....	10-13
3. 1. Хрест - то символ життя.....	13-16
РОЗДІЛ 2.	
Види ляльок.	
2.1. Оберегові(додаток 1)	17
2.2. Обрядові (додаток 2).....	18
2.3. Ігрові(додаток3).....	19
РОЗДІЛ 3.	
Виготовлення.	
3.1Підготовка до роботи. Правила виготовлення.	20-22
3.2 Технологія виготовлення ляльки.	22-24
РОЗДІЛ 4.	
Чому саме лялька-мотанка	
4.1. Лялька-мотанка-це пам'ять культури!.....	25-26
4.2 Знатні майстри	27
РОЗДІЛ 5.	
Українська народна мудрість.....	28-29
ВИСНОВОК	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	32-36

ВСТУП

Здавна у кожній родині лялька-мотанка виконувала роль оберегу, була символом мудрості, берегинею роду, символом матері-прародительниці та зв'язку між поколіннями, однією із найдревніших іграшок і священних істот нашого народу, якій тисячі й тисячі років. Скільки існує людство, стільки років цій іграшці, яка повинна була дитину заспокоїти, нагодувати і зберегти. Бо мати, залишаючи дитя, замотувала фрукти чи хліб у шматочок тканини, прив'язувала паличку і давала як іграшку, тому в основі ляльки - хрест. Виготовляючи цей сакральний предмет, жінки вкладали у нього свою енергію, певні думки і побажання. Це ніби ниточка, яка зв'язувала увесь рід.

Лялька-мотанка приходить у наш світ у якомусь образі, створюється з певною ціллю. Її виготовляли із різними побажаннями, наділяли різними символічними значеннями: на щасливу долю, сприяння потаємним бажанням, гармонії людини з природою, на успіх і здоров'я, на добро і злагоду. І обов'язково ці обереги несуть у собі позитивну енергетику.

Знайомтесь з керівниками розділів.....

Розділ 1.

Історія винекнення ляльки – мотанки.

Любі читачі, в цьому розділі ви познайомитесь з винекненням ляльки - мотанки.

1.1 Історія ляльки-мотанки.

Про українські рушники та вишиванки знають повсюди і в Україні і далеко за її межами, а от про ляльку-мотанку інколи не знають нічого. Прекрасно, що традиції створення та використання таких ляльок збереглися та продовжують відроджуватися. Мотанки давні родинні обереги українців. Такі ляльки уособлюють собою єднання сімейних зв'язків.

Перші ляльки не були іграшками. Це були обрядові ляльки, які виготовлялись з трав (соломи, листя, снопів) і використовувались під час свят переважно аграрного циклу.

Іграшки були відомі людству з давніх-давен, але саме ляльці надавали сакрального значення. Найстаріша мотанка була знайдена під час розкопок стародавніх поселень коптів у Єгипті.

Деякі дослідники припускають, що вони є заміною справжніх людей, яких приносили в жертву для покращення майбутнього врожаю, викликання дощу, припинення пошестей та ін. Такі ляльки дійшли до нас в образі Морени на свята Масляної (Колодія), Купали; берези (тополі) – рядженої в зелень дівчини на Зелені свята. А останній сніп на обжинки – також робиться зі збіжжя та символізує Духа поля, Духа Роду.

При розкопках Помпей були виявлені численні лялькові лавки із збереженим товаром. Ляльковим ремеслом займалися не тільки гончарі, але і знамениті скульптори й різьбярі по дереву. У Єгипті знайдена римська ганчір'яна набивна лялька, виконана з грубого полотна та набита клаптиками і папірусом. Убагатьох культурах, зокрема в

Японії і в деяких племенах Америки, було прийнято робити ляльку, що символізувала конкретну людину, для вигнання хвороби з тіла .

Українська лялька-мотанка розвиває духовний світ і пробуджує відчуття рідного коріння. Вона завжди була пов'язана з сімейними традиціями, працею і діяльністю дорослих, оточена дитячою турботою і увагою.

Перші вузликові ляльки, так інколи ще називають мотанки, з'явилися приблизно 5 тисяч років тому. Мотанка – символ добра та благополуччя, символ надії на краще та сильний сакральний предмет. І зовсім не має значення чи створилася лялька на швидкоруч для забавки дитині, чи як важливий оберіг чи подарунок до свята.

Сама назва ляльки - «мотанка» походить від поняття «мотати», а загальний вигляд такої ляльки представляє собою фігурку людини, як правило жіночу або дитячу, виготовлену зі шматків тканини. Частини тіла такої ляльки з'єднувалися вузликами. Кожна така лялька, була тай лишається унікальним витвором майстра. Звісно в давні часи лялька- мотанка виконувала важливу функцію оберега та талісмана для родини.

Інколи для позначення ляльки використовується поняття «кукла», проте використання цього поняття не є правильним не лише з точки зору правопису, а й базуючись на тому що «куклою» наші предки називали жмут колосся, що лишався край поля та прикрашався стрічками та квітами. Лишали це колосся аби урожай наступного року був кращим ніж цього.

З історичних джерел відомо що перші прототипи мотанок на території України з'явилися на стоянці в Чернігівській області. Древні ж греки використовували такі ляльки як жертву для свого пантеону богів. Мотанки в різних варіаціях зустрічаються в багатьох світових культурах.

Загалом процес створення ляльки майстрині називають «кутанням» і це не дивно, адже він дуже схожий на сповивання маленької дитини. Задля того аби готова лялька виглядала гарно та яскраво в давнину шматки тканини підфарбовували та

розмальовували натуральними барвниками. Тряпчана основа мотанки символізує дух та мудрість предків. Якщо подивитися на загальний вигляд таких іграшок, то мотанки мали гарно виражену

голову, а тулуб, руки та ноги мають більш схематичний вигляд. Разом з тканиною використовували й інші натуральні матеріали, наприклад льняні нитки, з них виготовляли волосся. Як такого виразу та звичних рис обличчя лялька не мала. На лицях деяких вишивали або викладали нитками хрест – давній символ сонця у слов'ян. Точного визначення чому ляльки-мотанки не мали вражених обличчя немає, однак більшість вчених та дослідників сходяться в думці, що очі такі собі «двері» між реальним та потойбічним. Не доброго ока завжди боялися, а ще побутовало переконання, що саме через очі в ляльку може підсилитися усяка нечисть.

Особливими українські мотанки також робить й той факт, що лише жіночі образи та інколи дитячі. Чоловічі ж образи простежуються лише як доповнення до ляльки.

Така особливість обумовлена важливим місцем жінки в світосприйнятті предків та уособленням у

образі ляльки язичницької богині родючості - «Донди».

Лялька-мотанка, чи не єдина представниця світу іграшок, яка ніколи не має власного імені. Вважалося, що даючи ім'я ляльці можна або потривожити душі померлих родичів або накликати нечисть в будинок. В українській культурі мотанки виступають символом родючості, достатку та оберегом для родини. Такі ляльки дуже часто ставали справжніми сімейними реліквіями та передавалися з покоління в покоління. Також такі ляльки часто використовуються в весільних обрядах та дійствах.

Поряд з обрядовими та обереговими ляльками часто створювали й практично їстівні ляльки. Виготовляючи таку ляльку жінка вкладала в неї жований хліб та використовувала таку іграшку як забавку та соску для немовлят. Загалом серед мотанок виділяють три групи ляльок: немовлята, наречені та ляльки-берегині.

В сучасних умовах мотанки, нажаль, втрачають той глибокий, трошки магичний та сакральний зміст. В переважній більшості їх

використовують як колоритний елемент інтер'єру, звичний сувенір.

Вплив новітніх технологій спостерігається у сучасних ляльках-мотанках та більшість майстрів починають використовувати різноманітні матеріали, орієнтуючись лише на власні вподобання.

Справжня мотанка виготовляється без використання швів. Виготовляючи ляльку, майстри намотують або закутують, а для кріплення використовують стрічки та нитки, якими просто обмотують деталі та фіксують їх вузликами. При виготовленні дотримуються головного правила - лялька повинна мати хрестоподібний вигляд. Загалом створення такої ляльки може перетворитися на захопливе заняття для дорослих та дітей, а результат допоможе відтворити рідні традиції та створити унікальний оберіг чи сувенір.

Голову ляльки формують з невеличкого клаптика тканини, в середину якого вкладають кульку з ниток, інших клаптиків чи вати. Таку заготовку голови обмотують

хрест на хрест нитками, символічно зображуючи лице ляльки. Тулуб з головою з'єднують також нитками, туго обмотуючи ними тільки ляльки від голови до низу та перпендикулярно тулубу, формуючи тим самим руки мотанки. З підручних матеріалів виготовляються одяг, прикраси та головні убори чи зачіски. Тут варіації обмежуються лише фантазією авторів.

Як би там не було, проте мотанка все ж зберегла в собі певні сакральні знання та силу. Такий сувенір, особливо виготовлений власними руками, може стати родинним оберігом та родинним спадком, котрий ввібрав в себе вікові знання та вірування.

1.2 Секрети чарівництва ляльки-мотанки

В Україні, ще напочатку 20 століття, дівчата, готуючи скриню з весільним посагом, разом з рушниками та сорочками клали туди своїх ляльок. Кожна дівчина робила мотану ляльку, яку забирала із собою в нову сім'ю. Робили їх дуже ретельно: одягали в українське народне вбрання як наречену, плели вінок на голову і обов'язково «додавали» нареченого — мусила бути пара. Вважається, що лялька-мотанка повинна бути безлика, а та, яка служить берегинею-з хрестом замість обличчя.

Обличчя як такого у традиційної ляльки-оберегу немає. Це має подвійну причину: по-перше, хрест, як один з найдревніших оберегів, має сильне захисне значення, а по-друге, ляльку остерігалися пов'язувати з конкретною людиною, якщо це не диктувалося спеціальними магічними обрядами, бо вважалося, якщо ляльці зробити обличчя, а особливо очі, в них може влетіти дух живої істоти.

Лялька не народжується сама: її створює людина. Вона знаходить життя за допомогою уяви і волі свого творця. Будучи частиною культури всього людства, лялька

зберігає у своєму способі самобутність і характерні риси. У цьому головна цінність традиційної народної ляльки.

У першу чергу лялька - це зображення людини, її ігровий образ-символ. У цій ролі вона фокусує час, історію культури, історію країни і народу, відображаючи їх рух і розвиток.

Традиційна тряпична лялька несе пам'ять культури і робить це набагато яскравіше, ширше і глибше, ніж будь-яка інша іграшка. Ця універсальна іграшка має духовне наповнення - тут криється привабливість клаптикової ляльки.

Ляльок різних народів об'єднує не тільки походження (ігрові ляльки всюди виникли з обрядових, вийшли з ритуалу), але й загальнолюдські ідеї та цінності: наступність у спорідненні, сімейності і батьківській опіці, в шануванні предків.

Рукотворна іграшка служила для наших предків своєрідним етнічним кодом, який вказував орієнтири життєвого шляху. У ній приховані символи, характерні для міфологічної свідомості селянина, для слов'янської культури. У виготовленні традиційних тряпичних ляльок не було випадковості - у всьому вбачався певний сенс.

Як правило, ганчіркові ляльки були найпростішим зображенням жіночої фігури: шматок тканини, згорнутий в качалку, ретельно обтягнута білою льняною ганчіркою особа, груди з рівних тряпичних кульок, коса і буденний або святкове селянське вбрання.

«Доморобні» ляльки, зроблені з нового клаптя, дарували в подарунок до хрестин, до дня янгола, до свята рідним і близьким, скріплюючи родові узи: це одне із свідчень сакрального значення. У сім'ї ж, для своїх дітей, ляльки «вертіли» зазвичай зі старого ганчір'я. І навіть не по бідності, а за ритуалом кровної близькості. Вважалося, ніби ношена матерія зберігала родову силу і, втілюючись у ляльці, передавала її дитині, стаючи оберегом. Примітно, що ганчірки для ляльок завжди рвали руками по прямій

нитці, а не відрізали ножицями. Вважалося, що така іграшка пророкувала її маленькій господині цілісність без вад і пошкоджень.

Костюм з ляльки не знімався. Адже ляльку творили як цілісну форму. Це важливий принцип: лялька - НЕ манекен для переодягання, а самооцінний образ. Дослідники довго не здогадувалися заглянути всередину ганчір'яній ляльці, де, виявляється, і приховані найважливіші її таємниці.

Ляльки різних регіонів, при всьому тому образному розходженні, близькі за способам виготовлення внутрішньої першооснови. Дослідники помітили загальну для ляльок стовбообразну форму тулуба, яке згортається так щільно, що виходила ніби скульптура з твердого матеріалу. Не випадково і зольна (набита золою) лялька уподібнене невідомою часу «кам'яній бабі». Звідси етнографи зробили висновок про те, що «всередині одягненої побутової ляльки, іграшки-саморобки ховається її основа - ідол, дух предка», і відбувається вона «від загального магічного прасура».

Містична безликість - теж одна з найдавніших таємниць ляльки. Зображення обличчя в ляльці довго було в селянській родині під заборонаю. Безликість зберігало ляльку в цілості, подібно упаковці. Очі, ніс, рот, вуха, навіть намальовані - є врата, через які відбувається зв'язок з космічними силами, світлими і темними, добрими і злими. Отже, краще ці врата не відкривати, покласти на них табу. Лялька без обличчя

усунутий від побутової конкретики. Вона сліпа, глуха і німа - сама по собі, сама в собі. Тільки в такому «гробовому» мовчанні можна зберегти таємницю роду, сім'ї.

Хрест на обличчі ляльки може бути пов'язаний з астральними силами, з сонячним божеством. Куляста голова укладає ідею сонця. Її завершена закінчена форма висловлювала стабільність, захищеність, повторюваність - символом чого є солярний знак, який означає ще й єднання небесного і земного.

Волосся: народна традиція наділяла їх, особливо жіночі, величезною енергетичною силою солярного божества. Сплетена з трьох пасом світлоносна коса символізувала

гармонію світу. Пришиваючи справжнє волосся на ляльку, її тим самим долучали до сім'ї, іграшка ставала «кровниою» передавальною ланкою в родовому ланцюжку.

Виготовлення тулуба ляльки, як ніби фігурку сповивали, а заодно ніби обряджали в саван небіжчика - носить сакральний зміст. Біла згорнута фігурка, що зберігає спокій, була древнім обрядовим знаком непорушності, небуття, смерті. Ось чому у ляльки відсутні ноги і руки.

У ляльки грали всі діти приблизно до 7-8 років, коли не мали відмінностей у костюмах. Але лише хлопчик одягався в порти, а дівчинка в спідницю, їхні ігри і ігрові ролі починали строго розрізнятися. З цього часу і до самого заміжжя ігрові інтереси дівчинки звужувалися навколо ляльки та все тісніше перепліталися з традиційним рукоділлям. Старші навчали, контролювали роботу і оцінювали успіхи дітей. Ляльку розглядали як еталон рукоділля.

1.3 Хрест - то символ життя...

Народній культурі українців притаманні виплекані віковими світоглядними традиціями символізм і метафорика.

Щоб відновити філософський зміст української етнічної культури, слід вивчити всі відомі космогонічні знаки, які існували на нашій землі впродовж тисячоліть.

Немає сумніву в тому, що Трипільська цивілізація розвинула символіку, успадковану нею від племен ранньопалеолітичного періоду, адже ніякий знак не виникає на порожньому місці...

Найархаїчнішими знаками були сонячні символи (солярні), які мали тісний зв'язок із календарем.

Схід та захід Сонця, поховання зерна в землю (засів) і його воскресіння (проростання) навесні дали початок уявленню про безкінечне повернення, перевтілення, вічність життя. Всі ці знання були відображені в символіці. Закодовані у мистецьких творах та фольклорних текстах символи відображають

міфопоетичні уявлення наших пращурів про космос як упорядкований світовий устрій – світо-лад.

Визначний вчений Микола Костомаров вважав символ образним виявом моральних ідей за допомогою предметів фізичної природи, наділених духовними властивостями, і при цьому додавав, що фізична природа, через творчу ідею та божественну любов втілюється у «щонаймайстерніші форми».

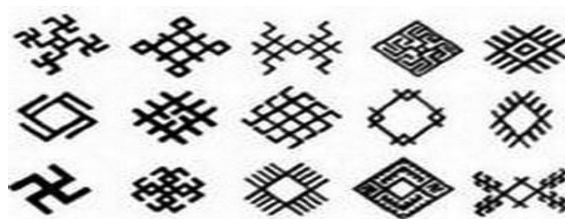
Академік Вернадський, торкаючись проблем наукового світогляду, зокрема, зазначав, що в творах народного мистецтва, де пов'язується художнє з історико-соціальним, проявляється життя даної епохи і даного народу, і що завдяки цьому можна вивчати і розуміти душу народу. Він визнавав глибокий символізм художньої творчості, яка «виявляє нам Космос, що проходить крізь свідомість живої істоти...».

Важливим елементом української орнаментики, що зберігся донині, є хрест як символ не лише аспекту родючості, активного чоловічого начала, а й небесного захисту.

Хрест- то символ життя, а життя не можливе без Сонця. Це споконвічний символ нашого життєдайного Світила!

Бог – це світло, а тому Сонце є символом Бога.

З давніх-давен Сонце вважалося центром світу та джерелом життя, символізувало небесну духовність. Його культ був всесвітнім.

Давні свастичні знаки

Солярні знаки часто знаходимо у виразній формі на сорочках, рушниках, килимах, прикрасах-амулетах, різьблених скринях, сволоках та віконицях, полицях-«божницях», іконах-хрестах, писанках, мисках, розписах печей і стін хат, оздобленні вбрання, надмогильних знаках та ін.

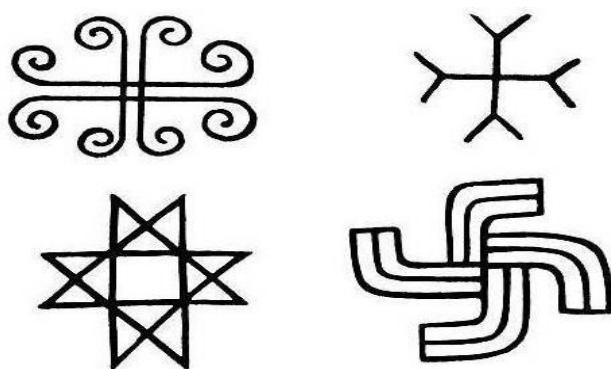
Різновиди хрестів – найдавніших астрально-космічних символів – зустрічаються ще на протонеолітичних та неолітичних пам'ятках буго-дністровської культури.

В цьому контексті слід зауважити, що вертикальну лінію асоціюють із чоловічим началом, батьком, а відтак – Небом. Горизонтальна лінія віддавна і в багатьох культурах символізувала жіночий принцип, матір, а отже – Землю.

Перехрестя цих двох ліній утворює хрест – переплетіння двох вселенських начал – і являє собою найпростішу модель світу, центр, де сходяться Небо і Земля.

Конотація хреста широка – означення життя, щастя, енергії, сонця до християнського символу космічного Христа і розп'яття Ісуса.

Солярний знак символізує рух Сонця по небесній сфері. Коло символізує річний шлях Землі навколо Сонця. Крапка в самій верхній частині кола символізує день зимового сонцестояння, в нижній — день літнього сонцестояння. Права і ліва крапки — дні весняного і осіннього рівнодення, відповідно. Солярні знаки (сонячні), символи світла і щедрості, завершення досконалості, безперервним повторенням відродження життя. Сонце – центр і основа небесних просторів.

Ці сонячні знаки малювали здавна на хатах, перед дверима, на сволоці, вважаючи їх оберегами проти злих сил.

Найбільш розповсюдженим солярним знаком є свастика – знак сонця і вогню, символ добра, удачі і процвітання, символ величі Бога, символ Святого Духа.

Хрест символізує стародавні уявлення людини про навколишній простір, мир, де відлік йде від людини, зовні, в «всі чотири сторони», навколишньої людини з усіх чотирьох сторін...

Хрест — один з найстародавніших символів людства, використовуються в безлічі релігій, але найчастіше його пов'язують з християнством. Часто хрест означає розділення миру на чотири елементи (воду, вогонь, повітря і землю), або як ділення на божественне (вертикальна лінія) і земне (горизонтальна лінія). Існують і інші варіанти хреста, як, скандинавський, коптський, хрест св. Петра (перевернутий).

Розділ 2. Види ляльок - мотанок.

У цьому розділі збираємо усю найцікавішу інформацію про різновид ляльок .

Всі народні ляльки розділяються на три види :

2.1. Оберегові.

Оберегова лялька усім своїм видом схожа на іграшку - кольорова, яскрава, весела. Так і віє від неї добротою і турботою наших бабусь, теплом рук матерів. І це не випадково. Адже Любов - і є найсильніша оберігаюча Сила на світі! Це знали наші предки, вкладаючи душу у свої творіння, просячи богів про добру долю для усього Роду. Ляльки створювалися настільки дбайливо по відношенню до її майбутнього господаря, що навіть ножиці та голки не застосовувалися в їх виготовленні, щоб випадково не "порізати" або не "вколоти" Долю володаря. А ще ляльки завжди були "безликими", оскільки предки вірили, що в неживу ляльку не може вселитися нечиста сила. Основні вимоги до ляльок-оберегів: при виготовленні заготовки тіла ляльки нічого не можна проколювати голкою – все приматується і прив'язується, голівка ляльки робиться окремо, після чого на ній вимотується сакральний хрест, і чим більше у нього смуг, тим складніше його зробити. Потім змотується й прив'язується тулуб, ручки та усе інше. Всі перемотування повинні бути нитками і тканиною, теж хрестом, тільки потрібно ретельно рахувати вузлики - їх кількість повинна бути непарна. Голку можна брати в руки, коли починаєш прикрашати та наряджати. Навіть волосся до голови не бажано пришивати.

Ляльки розрізнялися по своїх функціях-були серед них лікувальні ("Травниця", "Лихоманки"), сімейні обереги ("Світоведерево", "Нерозлучники"), окремо чоловічі, жіночі й дитячі, притягуючи грошовий достаток і хороший урожай ("Зернянка"). (додаток 1)

2.2. Обрядові

Кожна обрядова лялька володіла унікальними здібностями, мала свій характер, виготовлялася в певний час і тільки з особливої нагоди. Це приємне заняття допомагало розвинути жіночий початок, продемонструвати творчу сторону особистості, заспокоїти душу і отримати заряд позитиву і радості на довгий час.

У слов'янській культурі існує величезна кількість ляльок, які відрізняються не тільки зовні, але й по своєму призначенню. Наприклад:

-незвичайна «Десятиручка» призначалася для процвітання господарства і допомоги господині. Саме її подружки дарували нареченій на весілля. В якості тканини для «десятиручки» використовували клапот з пелени материнського сукні. Вважалося, що у власниці такої ляльки все завжди буде ладитись.(додаток 2)

-вепська лялька - унікальний оберіг для дітей, який виготовляли матері зі своїх старих речей. Протягом збірки ляльки заборонялося використовувати голки і ножиці, щоб життя не було «різане і колоте». До народження дитинки жінки клали лялечку в дитячу колиску, щоб «зігріти і очистити» її. Після народження оберіг вішали над колискою для захисту, а до моменту дорослішання її давали дитині як іграшку.(додаток 3)

-лялька «Коза» основою для неї стала хрестовина з дерева. Морду, бороду і роги рукодільниці виготовляли з соломи і лику. Одягали «Козу» в шубу або кожух. Як доповнення до вбрання на ляльку кріпилися яскраві обрядові предмети, наприклад: намисто, бубенці, дзвіночки, підкови, мішки, сережки. Для слов'ян даний оберіг символізував життєву силу і благополуччя.(додаток 4)

-яскрава лялечка «Веснянка» виділялася на тлі інших незвичайним кольором волосся. З настанням теплої весни дівчата дарували одна одній цих ляльок з побажанням здоров'я, молодості і краси.(додаток 5)

-на «Багатство і родючість» жінки виготовляли цілу композицію, що складається з фігурки «матері та її діточок», прив'язаних до неї за допомогою поясочку. Велика кількість «дітей» сприяла процвітанню роду, достатку, благополуччю і багатству.

Зберігали виріб у затишному куточку на шафі або полиці, ніколи не даючи його в руки сторонній людині. Якщо в будинку були маленькі діти, ляльку підвішували над ліжечком, щоб малеча краще спала. Для хворих людей її наповнювали іншим трав'яним збором, що відганяє хвороби. (додаток 6)

-«Світове дерево» - це знак єдності всього світу. Зовнішній вигляд оберегу демонструє його глибокий філософський зміст. У казковій композиції кожен персонаж має своє місце, крім цього дерево ділитися на кілька частин, до яких відносяться різні істоти. Також «Світове дерево» символізує безперервність роду, саме тому його дарували молодим на весілля, зображуючи на одній гілочці наречену, а на другій нареченого. (додаток 7)

-«Зерновушку» виготовляли відразу ж після закінчення збиральних робіт. Начиняли її тільки добірною крупою нового врожаю, після чого наряджали і ставили поряд з іконою. Люди вірили в те, що якщо в будинку є така лялька, то сім'я ніколи не буде голодувати. (додаток 8)

2.3. Ігрові.

Ігрові ляльки можуть бути як у вигляді чоловічків, так і у вигляді фігурок тварин, але це скоріше просто приємна штучка, зроблена власними руками. Згідно з народними повір'ями, вони мають чарівні властивості: захищають людину від злих сил, лихого ока, притягують на себе хвороби і нещастя. Першу таку лялечку робили для немовляти і клали у колиску. Зараз у нас існує звичай прив'язувати червону вовняну ниточку на руку малюка, а раніше для захисту робили лялечки. Маленькі діточки носили їх із собою, а ті, що старше, розставляли у будинку. (додаток 9)

Розділ 3. Виготовлення.

В цьому розділі ви ознайомитесь поетапне виготовлення ляльки - мотанки.

3.1. Підготовка до роботи. Правила виготовлення.

Технологія виготовлення ляльки-мотанки має декілька умов. Найважливішою є позитивна думка під час виготовлення ляльки. Наступними умовами є такі: ляльку категорично не можна колоти голками і різати ножицями, як кажуть: «Не різана, не колота» та мотання її нитками виключно за годинковою стрілкою. Число намотувань нитки на «видних» місцях, а особливо на личку повинне мати сакральну кількість три, сім, дванадцять. Виготовляють таку ляльку тільки зі шматочків тканини та ниток, які їх скріплюють, тому і «мотанка».

До речі, робити ляльку-мотанку як оберіг треба було тільки в "хороший" період (краще взимку). Невдалим часом були свята і вихідні дні, а також середа і п'ятниця (в ці дні займатися рукоділлям вважалося за гріх).

Дуже строго дотримувалися ще одного правила: змайструвати ляльку-мотанку так, щоб вона стала оберегом, потрібно було за один раз, не відкладаючи роботу на потім. Вважалося, що зроблене вдруге перекреслює те, що було створено вперше, і таким чином оберіг втрачає свою силу .

В основі української ляльки-мотанки – хрестоподібна фігура, де єдина об'ємна деталь – це голівка. Її виготовлення – це найважливіший момент процесу створення

ляльки-мотанки. Майстер змотує спіраль – символ безконечності Буття і вічності і, покриваючи її шматинкою, вкладає свої думки і наміри: для чого ця лялька робиться, у чому вона покликана сприяти і в чому допомагати своєму майбутньому власнику. Потім голівка обмотується ниткою, яка викладається у формі хреста. Хрест в даному випадку є й оберегом – символом Сонця, життя і нових починань, і символізує саму людину, гармонію її персонального фізичного світу (горизонталь) і духовного

(вертикаль). І обов'язково вузликова лялька мотається за рухом сонця – тоді вона принесе вдачу та щастя.

Коли голівка готова, майстриня нарікає майбутню ляльку тим іменем, яке буде символізувати її призначення. Далі з валиків тканини формуються ручки (перекладина хреста) і тулуб. Дехто з майстрів надає ляльці більшої схожості з жіночою постаттю, формуючи ще й груди. Після того ляльку одягають – вбрання та кольори підбирає майстер за своїми уподобаннями, враховуючи символічне призначення ляльки. Наприклад, якщо лялька робиться на добробут та здоров'я родини – для одягу підбираються червоно-зелені відтінки, для успіху в фінансових справах – зелені та золотисті, для щастя у коханні чи подружньому житті – червоні, рожеві, помаранчеві кольори, для успіху в творчості – блакитні. І, звісно, велику силу має вишивка, особливо, якщо це вишивка старовинна, яка несе в собі древню символіку і позитивну енергію багатьох поколінь. Потужну захисну силу мають ляльки, виготовлені з натурального конопляного полотна – це універсальний родинний оберіг від нещастя і хвороб.

Для створення ляльки-мотанки наші пращури використовували підручний матеріал. Все, що траплялося в домі з текстилю і було не потрібне йшло в діло: шматки старої сорочки, постелі, старий одяг, який залишився з діда-прадіда, стрічки, намисто, або ж сухі квіти, ягоди, тощо.

Для виготовлення ляльки бажано використовувати не нові тканини, а шматки з одягу доброзичливої і здорової людини. Для дітей мотанку потрібно робити з одягу мами.

Ляльку потрібно мотати за рухом сонця, щоб вона приносила щастя та удачу. Головою ляльки-мотанки можуть бути як намотані по спіралі шматки тканини, що є символом плинності життя і руху розвитку по спіралі, так і горішок, що є символом мудрості.

Якщо лялька символізує юну дівчину, то її волосся повинно бути заплетеним в одну косу, голова не покрита хусткою – на ній лиш зав'язана пишна стрічка з бантом на потилиці. Якщо вплести в косу стрічку - це буде означати, що дівчина на виданні.

Стрічка, вплетена в півкосу свідчить, що дівчина засватана. Для дорослої жінки волосся мотанки прикрашалося хусткою. Для нареченої – вінком.

У ляльку треба вкладати позитивні наміри й думки. Тоді вона принесе добро своєму майбутньому власнику.

Потужну захисну силу мають ляльки, виготовлені з натурального конопляного полотна – це універсальний оберіг від нещастя і хвороб.

Унікальна особливість ляльки-мотанки в тому, що до неї заборонено торкатися ножицями або голкою. Всі клапти тканини рвуться виключно вручну, дрібні деталі примотують, але ніяк не пришивають. Існує думка, що окремі частини одягу ляльки можна вишити, але робити це потрібно заздалегідь, поки не почався процес виготовлення самої ляльки.

3.2. Технологія виготовлення ляльки.

Для виготовлення ляльки нам знадобляться :

- клаптики білої або невибіленої вбязі для голівки;
- тулуба і рук , кольоровий прямокутник ситцю для верхньої спідниці;

- білий мереживний такої ж довжини, але ширший, -для нижньої спідниці, квадрат хусткової тканини;
- довга до 80 см смужка будь-якої білої тканини шириною 6-7 см для формування голівки ляльки(від ширини залежить висота голівки);
- нитки кольорові (можна «ірис», чи акрил для вишивання), намистини, мереживо;
- тасьма, трави для наповнення.

1. Спершу зробимо голівку. Для цього беремо довгу смужку тканини (та що до 80 см) і змотуємо дуже щільно у вигляді діжечки.

2. Тепер беремо квадрат білої тканини із стороною 20-21 см і обвиваємо голівку.

Червоною ниткою замотуємо, формуючи таким чином штийку. Правильно і обережно намотуємо хрест, який у слов'ян мав надзвичайну обережну силу. Хрест мотаєм у декілька рядів яскравих кольорів.

3. Далі скручуємо з тієї ж білої тканини дві щільні трубочки. Одну перев'язуємо кольоровою ниткою з обох боків- вона імітуватиме руки ляльк, друга-тулуб.

4. Після цього примотуємо трубочку-тулуб до голівки.

5. Далі прикладаємо ручки і примотуємо на рівні грудей, утворюючи таким чином хрест. На грудях мотаємо кольоровою ниткою у вигляді хреста. Це особливість ляльки –мотанки. Хрест-це символ Сонця.

6. Спочатку зробимо їй сорочку з мереживного полотна. Для цього полотно розриваємо до середини вздовж довшої сторони і вдягаємо на ляльку розрізом назад. Сорочку примотуємо на талії.

7. Тепер призбираємо на талії з того ж полотна нижню спідничку, примотуємо її.

А потім таким самим чином- верхню. Для завершення примотуємо вишиваний фартушок і підперізуємо лялю поясом. Лялечка вдягнена.

8.Лишилось вдягнути хустку. Але під хустку вдягали очіпок. Його ми імітуватимемо двома стрічками – мереживною та тасьмою. Закріплюємо їх на потилиці шматочком двостороннього скотчу. Але це вже застосування винаходу сучасності. А наші пращури просто зав'язували хустину, яка і тримала очіпок.

Розділ 4. Чому саме лялька-мотанка ?

4.1. Лялька-мотанка-це пам'ять культури!

Лялька-мотанка-це пам'ять культури, яка втілена в ній набагато яскравіше, ніж у будь-якій іншій іграшці. У ній зображені традиції в одязі, вишивці. А ще домашня лялька, зроблена власноруч несе у собі заряд енергії роду, і її зовсім не порівняти із

сучасною масовою іграшкою з пластиків. Завдяки нашим бабусям ця культура не загубилася в віках, а зберіглася з усіма її етнічними ознаками.

Лялька-мотанка виконує тепер провідникову функцію між минулим і майбутнім. Як іграшка така лялька цінна своїми виховними властивостями. Особливо вона виховує патріотичні почуття у людині: гордість за матеріальні та духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання зберігати її характерні особливості та культурні надбання.

Ми вважаємо:

- Тільки національна лялька спроможна гідно виховати дитину в національному дусі!
 - При створенні кожної ляльки-мотанки перед нами завжди постають насамперед патріотичні мотиви!
 - Адже мотанка - це наша українська народна лялька, наш автентичний атрибут прадавнього українського мистецтва.
 - Відроджуючи традицію ляльки-мотанки ми відроджуємо нашу культуру!- А це вже наш обов'язок! Обов'язок служити своєму народові, Батьківщині!
- Адже ми доводимо любов до нашої Батьківщини не лише словами, а й ділом - витворами наших рук - нашими Мотанками!
- Ляльки-мотанки дають змогу не загубити прадавнію лялькову культуру нашої землі та залишити її для майбутніх поколінь.
 - Бути патріотом красиво! Бути Українцем красиво!

У наш час майстри, які працюють з традиційною народною лялькою відзначають позитивний вплив, який має процес виготовлення такої ляльки на психіку людини. Виготовлення ляльки-мотанки – це свого роду психотерапія, яка бере свої витoki в глибокій давнині, яка допомагає зняти певні психологічні травми. Наприклад, помічено, що діти-сироти, які пройшли майстер-класи по виготовленню ляльки, стають більш врівноваженими, і разом з тим, вони роблячи свою лялечку, формують

образ своєї майбутньої матері. Так само, жінки, які в період вагітності, проходять майстер-клас, формують для своєї дитини щастя, здоров'я, успіх.

Час на місці не стоїть, і навіть в наш час лялька-мотанка не втрачає свою популярність. Нині відроджується мистецтво створення власноруч предметів побуту, іграшок, прикрас. У той же час відбувається збільшення інтересу до національних традицій, проникнення у духовну глибину звичаїв, традицій роду. Не випадково мистецтво виготовлення ляльки-мотанки сьогодні стало надзвичайно поширеним: проводяться майстер-класи, влаштовуються виставки, така лялька стала популярним подарунком, який несе у собі й естетичну цінність твору мистецтва, і сакральну цінність оберега.

Сьогодні знову набула актуальності оберегова символічність ляльки-мотанки, адже не випадково в народі говорять: «Лялька-мотанка – щаслива доля намотана». Такі обереги учні 4-х класів відправляють безпосередньо воїнам, що беруть участь в проведенні АТО та солдатам, які знаходяться в госпіталях після поранення. Цими оберегами ми спробували передати свою надію, віру і вдячність тим, хто воює на боці українського народу і сподіваємось, що ця частинка нашої душі принесе їм благо.

4.2. ЗНАТНІ МАЙСТРИ.

Розповідаючи про ляльку, не слід забувати про людей, які власне створюють її. Цих людей з гордістю можна назвати майстринями. В їх руках звичайнісінький клаптик тканини перетворюється на шедевр, а нитками вони, ніби зв'язують далеке минуле з сьогоденням. Професії майстрині навчитися майже не можливо, потрібно відчувати кожну лялечку, вкладати в неї свою душу. Досліджуючи ляльку-мотанку не можна минути майстринь, що виготовляють маленькі дива.

В нашому селищі існує і діє творча майстерня «Оберіг». Вивчення народних традицій, створення зразків народної творчості, перш за все, як предметів, що є частиною світової культурної спадщини, що мають освітню і виховну функцію, стало їх невеликим внеском у відродження та збереження творчої спадщини українського народу в нашому селищі. Відомою майстринею й керівником творчої групи є Осадча Ольга Борисівна. Її група вкладає душу в кожну свою ляльку. Всього в колекції творчої майстерні "Оберіг" більш тридцяти робіт.(додаток 10)

Звісно, учні дуже зацікавились ляльками. Ольга Борисівна з натхненням провела лекцію про виникнення та значення ляльки і дітлахи не могли відірватися від її розповіді.(додаток 11)

Неможливо не розповісти про майстра по виготовленню мотанки нашого шкільного вчителя Жар Галину Архипівну, яка протягом багатьох років знайомить своїх учнів з народною лялькою, проводить серед молоді майстер-класи.

Саме це і спонукало до наукового дослідження ляльки-мотанки.(додаток 12)

Розділ 5. Українська народна творчість.

Група літераторів, приготували для вас вірші, прислів'я, пісні про ляльку-мотанку.

Лялька – мотанка

З ниток, клаптиків тканини
Та майстерного шиття
Оберіг є для родини
Для щасливого життя.
В лялька-мотанку бабуса
Вкладала працю та любов,
Віддала її матусі,
Щастя щоб тривало знов.

Галина Верд

Ляльки

Є ляльок багато в мене:
в Люди платтячко зелене,
в Олі стрічки красивіші,
в Юлі очі голубіші,
в Галі кращі черевички,
в Маші симпатичне личко,
Катя вміє говорити,
а Оленочка – ходити.
Та з усіх ляльок гарненьких
лиш одна для мене мила:
її з клаптиків стареньких
я із мамою пошила.

Наталя Лукан

ЛЯЛЬКА МОТАНКА

Серед літа для мене пожовкли гаї,
Тьмяним полум'ям Світ запалав,
Ти моє життя
розтрощив ущент,
Без жалю мою честь розтоптав!

Хоч для Неба навіки я втрачена,
Вправні руки мої не тремтять,
Бо майстриня-лялькарка
найкраща я,
Лялька буде суворий твій кат!

Вже недовго тобі жити солодко,
Помсту п'ю, як відвар блекоти,
Без обличчя моя лялька-мотанка,
Я одна знаю:
лялечка – Ти!

Ще з дитинства про Щастя
я мріяла,
Нині мрії це – попіл, зола,
Ти пробач, ти пробач мені, лялечко:
Я створила тебе задля зла.

Гострі голки в руках не утримати,
Та останню я
не загублю,
Я не хочу колоти всю лялечку,
Тільки серце її простромлю!

І чому я тебе виправдовую?
Чорним Полум'ям, Доле, гори!
Поцілую лише там, де серденько,
Я не здатна вбивати,
Живи!

Панін О.М.

Традиційна лялька - це пам'ять культури, яка втілена в ній набагато яскравіше, ніж у будь-якій іншій іграшці. У ній збережені традиції в одязі, вишивці. А ще домашня лялька, зроблена власноруч мамою чи бабусею, несе у собі потужний заряд духовної енергії роду і її зовсім не порівняти із сучасною масовою іграшкою з пластику. Рукотворна клаптикова фігурка виконує тепер провідникову функцію між минулим і майбутнім.

Зроблена власноруч лялька-подарунок, в який у буквальному сенсі слова можна вкласти побажання через символіку кольорів, знаків, форм, наповнення.

Кукла-мотанка це красиво, естетично, навіть містично, кожна лялька має своє неповторне «обличчя», форму, і ніколи, не завершивши справу до кінця, не будеш точно знати, який характер буде у створеною тобою ляльки.

Діяльність над виготовленням мотанки може об'єднати родину, адже технологія створення найпростіших ляльок, наприклад, з ниток, нескладана, і їх можуть створювати разом бабуся, мама і онуки, і тоді робота перетворюється на родинне свято.

Навіть в тяжкий час для країни ми повинні не забувати про її етнічні і стародавні промисли. Лялька-мотанка – втілення душі українського народу, його патріотичне виховання. Коли ти робиш ляльку розвиток твого уявлення про український народ збільшується. Ти ніби зростаєш. Ніби в тобі з'явилася нова частинка на роду, його душі. Тож, пам'ятаємо про національні традиції наших предків, шануймо Україну, любимо Україну!

До нової зустрічі, любі читачі!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Найдено О.С. Українська народна лялька. – Київ, 2007. Видавничий Дім «Стилос»— 238с.
2. Берсенева Е., Догаева Н. Ляльковий сундучок. -Москва, 2010. Білий город-112с.
3. Шкода М.Н. Свята, традиції, звичаї українського народу. – Донецьк, 2008.
4. Лялька-мотанка від Трипільської цивілізації: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sites.google.com/site/lalkamotanka/>.
5. Лялька-мотанка - просто лялька, чи оберіг? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://garbuz.org.ua/Narodni-zvichai/2009-02-05-14-32-34.html>.
6. Лялька-мотанка – берегиня роду: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://barvinok.ucoz.net/publ/z_babusinoji_skrini/ljalka_motanka_bereginja_rodu/11-1-0-13.
7. Електронний ресурс]. <http://www.svit-rosy.net.ua/motanka/>
8. [Електронний ресурс]. <http://lelitka.te.ua/lyalka-motanka-majster-klas/>
9. Лялькове диво: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://motanka.kiev.ua>.
10. Лялька-мотанка – берегиня роду: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://barvinok.ucoz.net/publ/z_babusinoji_skrini/...
11. [Електронний ресурс] www.motanka.in.ua.

Роботи сучасних майстринь

(додаток 11)

(додаток 12)

